

Nowa epoka: odrodzenie

Nowa epoka: odrodzenie

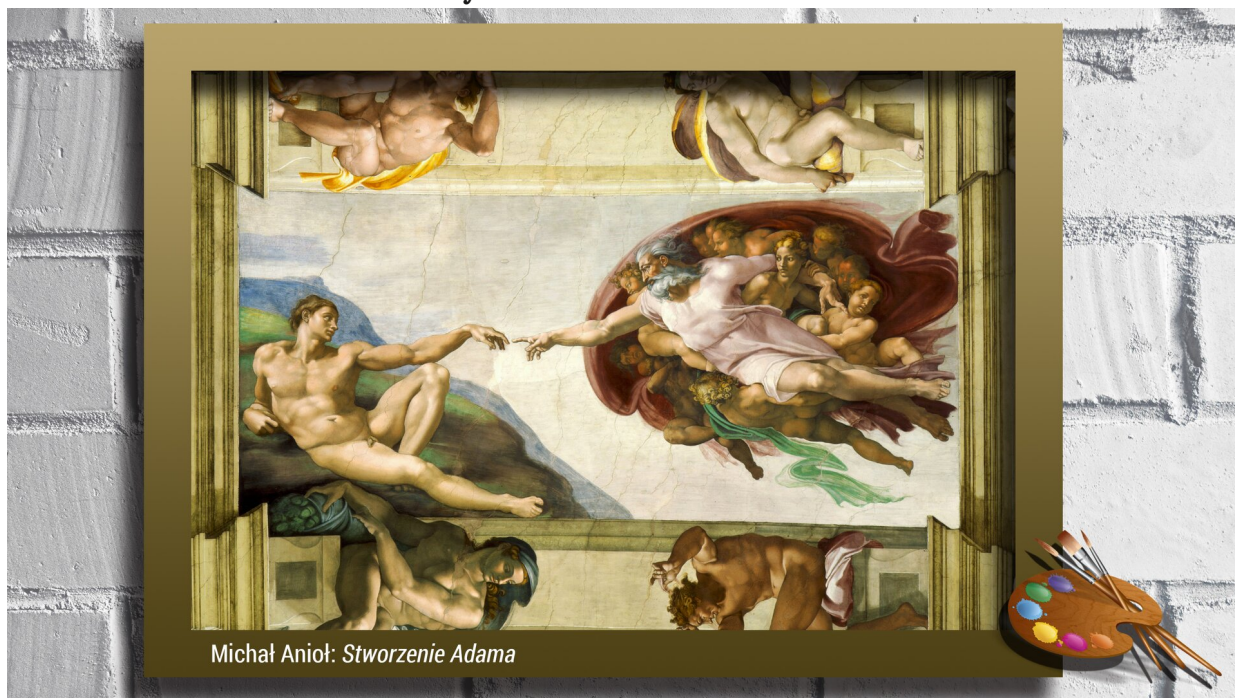
Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wstęp

Każda epoka historyczna wniosła do historii rozwoju ludzkości coś nowego, wyjątkowego i charakterystycznego. Każda również zaczynała się i kończyła jakimś przełomem lub wyjątkowym wydarzeniem, które potomni uznawali za granicę i koniec czasów. Tak było, gdy wynaleziono pismo – przechodząc z prehistorii do epoki starożytnej i jej wielkich cywilizacji – czy gdy w 476 roku upadło Cesarstwo Zachodniorzymskie w wyniku wewnętrznych kryzysów i najazdów germańskich barbarzyńców. Zapoczątkowana wówczas nowa epoka średniowiecza, w której dominującą rolę odegrał Kościół katolicki i wiara w jednego Boga, również nie różniła się pod tym względem. Mimo że wydarzeń, które uznaje się za koniec średniowiecza, jest kilka – upadek Konstantynopola (1453), druk Biblii Jana Gutenberga (1455) czy odkrycie Ameryki przez Kolumba (1492) – to każde z nich zaczynało nowy rozdział w dziejach nauki, Europy i świata.

Przełom kulturalny, który dokonał się w XV wieku, jest również jednym z takich wydarzeń. Włoscy twórcy nazwali je renesansem – odrodzeniem sztuki, które jak uważali, nastąpić miało po upadku kultury w wiekach średnich i stanowiło powrót do antycznych ideałów kultu człowieka i harmonii ludzkiego ciała. Nie odwracali się oni jednak od Boga. Wierzyli, że nauka i studia nad dorobkiem starożytnych pozwolą im rozwiązać problemy trawiające Kościół i zbudować społeczeństwo rządzone sprawiedliwie i żyjące w pokoju. To dzięki humanistom, bo tak nazywali się przedstawiciele najważniejszego prądu doby

renesansu, rozwinęła się nauka, odrodziło zainteresowanie antykiem i wiedzą minionych wieków. Mieli oni wielki wpływ na kulturę i sztukę, której twórcy w uwielbieniu dla człowieczego piękna ukazywali ciało ludzkie w najdrobniejszych szczegółach, kładąc nacisk na realizm i dokładność. Do najsłynniejszych twórców zaliczamy Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Tytjana, Rafaela i Albrechta Dürera. Ich dzieła do dzisiaj są wyrazem doskonałego kunsztu i niezwykłego realizmu, stanowiąc wspaniałe przykłady ludzkiego geniuszu i dziedzictwa zamierzchłych czasów.

Michał Anioł: Stworzenie Adama

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Leonardo da Vinci: Człowiek witrawiański

Albrecht Dürer: Autoportret (1500)

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nauczysz się

rozpoznaś początek renesansu i znaczenie nazwy epoki;

scharakteryzujesz cechy i poglądy głoszone w czasie odrodzenia;

- opiszesz poglądy wyznawane przez humanistów;
- rozpoznasz renesansowych artystów i ich dzieła;
- rozróżnisz sztukę renesansu od sztuki średniowiecznej.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Po zapoznaniu się z e-materiałem uczeń:

1. wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski;
2. wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych;
3. ustala związki poprzedzania, równoczesności i następstwa.

NOWA EPOKA: ODRODZENIE – *audiobook*

Rozdziały:

1. Epoki historyczne
2. Renesans, czyli odrodzenie
3. Sztuka średniowieczna i sztuka renesansu

Notatka dla prowadzącego

Wskazówka

Podczas odsłuchiwania audiobooka zwróć szczególną uwagę na zmiany jakie przynosi renesans w porównaniu z poprzednią epoką – średniowieczem. Zapamiętaj, jakie poglądy głoszą humaniści i na czym skupiają swoją uwagę.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1FEqbGQg>

Nowa epoka: odrodzenie

Rozdział 1

Epoki historyczne

Ania sprawdza wiedzę Tomka z epok. Wykazuje on się sporą wiedzą dotyczącą starożytności. Zna nie tylko starożytne cywilizacje i rodzaje pisma, jakimi się posługiwały, ale również najważniejsze wydarzenia z dziejów starożytnego Rzymu.

- Aniu, znajdziesz dla mnie chwilę?
- Zależy jak długa to chwila i do czego jestem Ci potrzebna.
- Mam nadzieję, że krótka. A chciałbym tylko byś podzieliła się ze mną swoją wiedzą.
- No dobrze. Czego dusza pragnie.
- Chciałbym, abyś sprawdziła moją wiedzę i opowiedziała mi trochę o epokach historycznych, bo niedługo mamy mieć lekcję powtórzeniową i chciałbym zdobyć jakąś dobrą ocenę.
- Ha! W takim razie do dzieła braciszku. Siadaj i możemy zaczynać.
- W takim razie zacznijmy. Jaka była pierwsza epoka i co możesz mi o niej powiedzieć?
- Na samym początku to była prehistoria, ale nie zaliczamy jej do epok historycznych, a po niej nastąpiła starożytność i od niej zacznijmy powtórkę.
- Dobrze – starożytność. Ale czy wiesz, jakie wydarzenie oddziela prehistorię od starożytności?
- Wynalezienie koła? Założenie pierwszych miast?
- Blisko, blisko... jest to wynalazek pisma, który miał miejsce około 4000 lat przed naszą erą. Był to przełom, który wpłynął na rozwój pierwszych państw-miast i związanych z nimi cywilizacji. Oczywiście nie było to pismo, które znamy dzisiaj, bo takie – pismo alfabetyczne – to dopiero 3 tysiące lat później stworzyli Fenicjanie, a od nich przejęli je Grecy. Umożliwiało ono zapisanie każdego usłyszanego słowa. Następnie od Greków alfabet przejęli Rzymianie, którzy go udoskonalili i tak stał się on podstawą większości europejskich języków.
- To akurat pamiętam z lekcji. Na przestrzeni tysiącleci pismo zmieniało się i przybierało różną formę w zależności od cywilizacji, jaka je tworzyła.
- Brawo. Poruszyłeś przy okazji jedno z najważniejszych zagadnień starożytności – narodziny pierwszych cywilizacji. Jakie znasz starożytne cywilizacje i rodzaje pisma, jakimi się tam posługiwano?
- A to akurat jest łatwe. Starożytne cywilizacje powstały w dorzeczach wielkich rzek, np. takich jak Tygrys i Eufrat czy Nil. Zaliczyć możemy do nich – Sumer, Babilon i Asyrię – posługiwały się one pismem klinowym. Później mieliśmy starożytny Egipt z pismem obrazkowym, czyli słynnymi hieroglifami i w końcu pismo alfabetyczne, takie jak w Grecji czy Rzymie.

– Super, jestem pod wrażeniem Twojej wiedzy! Oprócz tych, które wymieniałeś, do pierwszych cywilizacji zaliczamy jeszcze te powstałe w dorzeczach Indusu, Gangesu i Żółtej Rzeki.

– A potem mieliśmy starożytną grekę i język łaciński, z którego alfabet jest najbardziej rozpowszechniony na świecie.

– Dobrze mądrało. To jeśli tyle wiesz o starożytności, więc jaka data i wydarzenie są uznawane za jej kres?

– Prościzna! Upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego w 476 roku, ale wcześniej, bo w 395 roku cesarstwo zostało podzielone na część zachodnią ze stolicą w Rzymie i wschodnią w Konstantynopolu.

– Świetnie. Teraz to mi naprawdę zaimponowałeś. Po upadku Rzymu jego przewodnią rolę przejęło Cesarstwo Bizantyjskie – bo do połowy IV wieku Konstantynopol nosił nazwę Bizancjum, kontynuowało ono tradycję Imperium Romanum. Tak oto zaczęła się epoka zwana średniowieczem, którą jeden z najwybitniejszych polskich badaczy – profesor Stefan Swieżawski określał jako dominujący czas Kościoła katolickiego, który wpływał na wszystkie dziedziny życia, równocześnie tworząc poczucie ponadnarodowej więzi opartej na wspólnocie wiary. A czy wiesz, kiedy się ono zakończyło i ile trwało?

– Mniej więcej tak.

– A tak bardziej mniej czy więcej? Mogę Ci odpowiedzieć, że było ono kilkakrotnie krótsze niż antyk.

– No dobra, nie wiem dokładnie, ale będę strzelał. Trwało jakoś... 1000 lat i jego koniec przypada na XV wiek.

– Tomku, Ty dzisiaj to mnie naprawdę zadziwiasz! Dokładnie tak! Trwało około 1000 lat i za jego koniec przyjmuje się upadek Konstantynopola w 1453 roku lub „odkrycie Ameryki” przez Kolumba w 1492 roku. A teraz zróbmy sobie krótką przerwę. Obiad już czeka.

Rozdział 2

Renesans, czyli odrodzenie

Ania wyjaśnia Tomkowi, jakie poglądy były głoszone przez renesansowych myślicieli, humanistów, i czym charakteryzowała się „nowa epoka”. Na podstawie tekstów Tomasza à Kempis i Giannozzo Manettiego pokazuje bratu różnice między poglądami w średniowieczu i renesansie.

– To jak kontynuujemy powtórkę?

– Tak, możemy zaczynać. Skończyliśmy na średniowieczu i wydarzeniach, które uważa się za jego koniec – wyprawie Kolumba i upadku Konstantynopola. Po nim następuje kolejna epoka, chyba odrodzenie, ale nie jestem pewien.

– Dokładnie – odrodzenie, inaczej zwane renesansem, od łacińskiego słowa *renascire*, czyli odrodzić się, zostało zapoczątkowane we Włoszech w XV wieku, choć wielu badaczy uważa, że pierwsze oznaki zmiany myślenia były widoczne tam już wcześniej. Przyjmuje się jednak, że początek renesansu pokrywa się z końcem średniowiecza i symbolicznymi wydarzeniami, o których przed chwilą wspominałeś. Samą nazwę dla nowej epoki nadano jednak dopiero w XIX wieku. A w ogóle czy z czymś kojarzy Ci się słowo renesans?

– Hmm... Nie wiem czy dobrze, ale jakoś pasuje mi do słowa rekonstrukcja czy angielskiego replay.

– Super! Przełom kulturalny, nazwany renesansem miał właśnie podkreślać powrót do sztuki antycznej i jej najdoskonalszych wzorców. Twoje skojarzenie jest więc trafne. Sam kierunek został zainicjowany w Italii i wynikało to z prostej przyczyny – były to jedne z najlepiej rozwiniętych społecznie, gospodarczo i kulturowo terenów w Europie oraz... mieli pod dostatkiem wiele dzieł antycznych.

– To jeśli mówisz, że był to powrót do starożytności, to pewnie wiele z niej czerpał i kopiał.

– Można tak powiedzieć. Bo powrót do antyku był widoczny nie tylko w rzeźbach i obrazach, ale myśleniu i nauce. Prądem umysłowym, który kształtował epokę renesansu był humanizm. Rozumiano go jako odrodzenie zainteresowania studiami nad kulturą grecką i rzymską, poznawanie dorobku minionych czasów i wyciąganie z wiedzy praktycznych wniosków. Bardzo ważny był również kult człowieka i zmiana stosunku do religii i Kościoła. Ale nie jak się powszechnie sądzi odejście od niego. Humanisci nie odwracali się od Boga i religii, uważali że ich nauka powinna prowadzić do moralnej odnowy chrześcijan. Dostrzegali w Kościele katolickim wiele wypaczeń i błędów, z którymi należało walczyć. Jeden z najwybitniejszych przedstawicieli epoki Erazm z Rotterdamu otwarcie krytykował zepsucie moralne, korupcję duchownych czy handel

relikwiami. Zresztą co ja Ci będę mówiła – posłuchaj teraz dwóch tekstów, które świetnie pokazują różnice między średniowiecznym a renesansowym myśleniem.

„Zawsze pozostanie małym i pełzającym po ziemi ten, kto sądzi, że może istnieć coś wielkiego poza Jedynym, Niezmierzonym, Wiecznym Bogiem. Wszystko, co nie jest Bogiem, jest niczym i za nic trzeba je uważać. Zachodzi wielka różnica pomiędzy mądrością człowieka pobożnego i oświeconego przez Boga a wiedzą uczzonego zdobytą z książek. Daleko doskonalsza jest umiejętność mająca źródło w natchnieniu Bożym niż ta, którą się zdobywa mozolnie pracą umysłu ludzkiego.”

„Cóż powiemy o subtelny i przenikliwym umyśle człowieka będącego istotą tak piękną i kształtną? Jest on czymś tak potężnym, że wszystko to, co powstało na świecie po pierwszym i jeszcze niedostatecznie wykończonym stworzeniu świata, wydaje się przez nas wynalezione, uczynione i wykończone dzięki niezwyklej, twórczej potędze umysłu ludzkiego. Nasze bowiem, to znaczy ludzkie, bo uczynione przez człowieka, są te wszystkie dzieła, które widzimy, wszystkie domy, wszystkie osiedla i miasta, wszystkie budowle, które są tak liczne, tak wielkie i tak wspaniałe, że powinny być uważane za dzieła raczej aniołów niż ludzi.”

— Zgadniesz, który z tekstów odnosi się do średniowiecza, a który uważa się za jeden z manifestów renesansu?

— Pierwszy na pewno jest średniowiecznym, bo jego głównym tematem jest Bóg i jego wielkość, a to w tamtych czasach było na pierwszym miejscu. W takim razie drugi musi być manifestem renesansu, jak sama go określiłaś.

— Dobrze wywnioskowałaś. Pierwszy tekst to fragment rozprawy Tomasza à Kempis, „O naśladowaniu Chrystusa”, jednego z największych dzieł ascezy chrześcijańskiej. Drugi natomiast Giannozzo Manettiego, „O godności i wspaniałości człowieka”. Co ciekawe, oba teksty pochodzą mniej więcej z tego samego okresu, z XV wieku.

Rozdział 3

Sztuka średniowieczna i sztuka renesansu

Ania nadal sprawdza wiedzę brata. Tym razem rozmawiają o cechach i przykładach sztuki średniowiecznej i renesansowej. Wymieniają przy tym motywy, wybranych twórców oraz ich dzieła.

- I jak Tomku, znasz już różnice między średniowieczem i renesansem? Czy dalej lecimy z powtórką?
- Znać to znam, ale chętnie jeszcze bym powtórzył. Szczególnie kulturę i sztukę obu epok, bo jeszcze trochę mi się myli.
- Okej, to na początek średniowiecze. Co mi o nim możesz jeszcze powiedzieć?
- Hmm... mówiliśmy już, że w bardzo ważną rolę odgrywał w nim Kościół katolicki i Bóg. Powiedziałbym, że nawet najważniejszą i Bóg był zawsze w centrum.
- Nazywa się to fachowo teocentryzm – pogląd, który uważa, że Bóg jest przyczyną i celem wszystkiego, co dzieje się na świecie, a jego obecność jest wszędzie i działa na każdego.
- Kolejną cechą to była anonimowość, bo artyści tworzyli na chwałę bożą i nie podpisywali swoich dzieł oraz uniwersalizm średniowiecza, dzięki wspólnej, jednej religii oraz powszechnej łacinie.
- Bardzo dobrze. Anonimowość wiązała się właśnie z filozofią teocentryzmu i tak jak powiedziałeś prawie wszystkie przejawy ludzkiej twórczości artystycznej miały na celu głoszenie potęgi Boga. Co do języka łacińskiego to musisz pamiętać, że był to język kościoła oraz dyplomacji, bo większość ludzi nie potrafiła czytać ani pisać. Artyści oraz Kościół musieli trafiać do nich w inny sposób, wiesz jaki?
- No jeśli ktoś nie potrafi czytać ani pisać, to pozostaje mu tylko słuchanie lub obserwowanie.
- I znowu masz rację, przykładem takiego przekazu była Biblia Pauperum, czyli Biblia ubogich, przedstawiająca obrazy ze Starego i Nowego Testamentu. Ponadto w kulturze średniowiecznej bardzo ważny był motyw marności życia i śmierci – słynne memento mori – pamiętaj o śmierci.
- A co ze sztuką renesansu?
- humanizmie i cechach epoki już rozmawialiśmy. Kultura i sztuka podobnie jak filozofowie i pisarze też nawiązywała do antyku. Wzorcami piękna były dzieła starożytnych twórców z idealnymi proporcjami ciała i panującą harmonią. Artyści ukazywali człowieka w sposób bardzo realistyczny z najdrobniejszymi szczegółami, wykazując się znajomością anatomii. Stosowali oni również całą gamę kolorów, by jak najbardziej oddać realność swoich obrazów. Tutaj znamy już twórców. Do najwybitniejszych zaliczamy Leonarda da Vinci, Rafaela Santi, Michała Anioła czy Albrechta Dürera.

– Albrechta Durera, wybitnego niemieckiego grafika. Artystów tego okresu znamy bardzo dobrze, tak jak ich dzieła. Warto dodać do tego, o czym mówiłeś, że większość z nich tworzyła dzięki wsparciu i opiece wpływowych i bogatych miłośników sztuki, zwanych mecenasami. Nawet Leonardo da Vinci, geniusz epoki, autor Człowieka witruwiańskiego, obrazu Mona Lisa i fresku Ostatnia wieczerza prawdziwy człowiek renesansu, musiał stracić się o posadę i zachwalać swoje umiejętności w takim ówczesnym CV.

– No dobra, myślę, że wystarczy już tej wiedzy. Powiem Ci jedno, mistrzu – na pewno nie musisz obawiać się powtórki z epok, bo sporo umiesz i z pewnością sobie poradzisz!

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wersja tekstowa z wyróżnieniem pojęć

Polecenie 1

Wymień cywilizacje starożytności. Jakimi rodzajami pisma one się posługiwały?

Polecenie 2

Zwróć uwagę na tekst Giannozzo Manettiego, *O godności i wspaniałości człowieka*. Jakie renesansowe poglądy, rewolucyjne w porównaniu do średniowiecza, wyraził z nim autor? Zastanów się również, dlaczego renesans narodził się we Włoszech? Jakie były tego przyczyny?

Polecenie 3

Renesans mimo że wielu jego twórców odżegnywało się od średniowiecza, uważając je za epokę upadku kultury i nauki, wiele czerpał z osiągnięć tego okresu. Wymień, na czym polegają różnice między sztuką okresu średniowiecza a sztuką renesansu oraz jakie cechy są im wspólne.

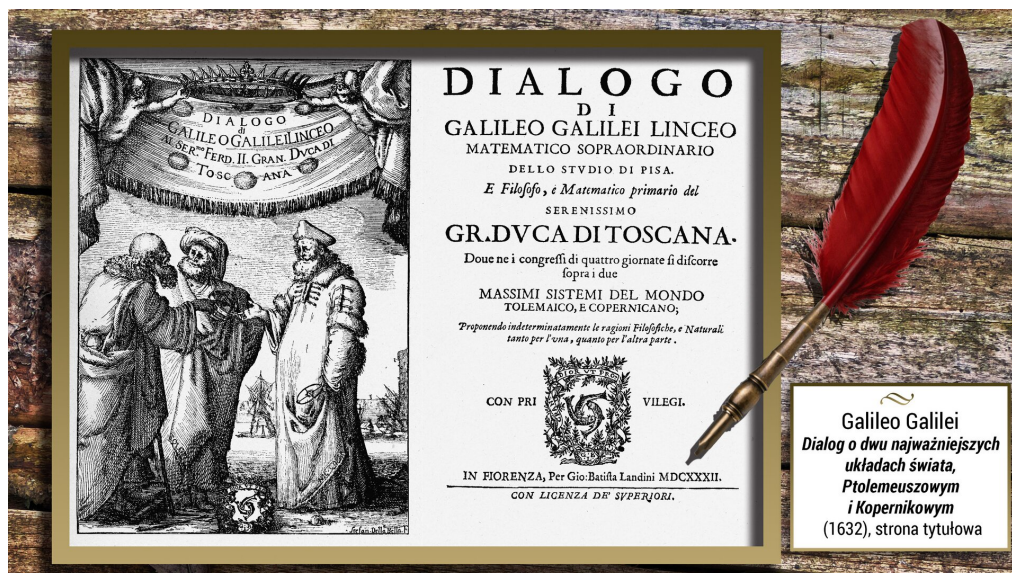
Podsumowanie

1. **Przełom kulturalny, który rozpoczął się w XV wieku nosi nazwę renesans** (łac. *renascire* – odrodzić się).

2. Zapoczątkowany został przez włoskich twórców, co wynikało z łatwego dostępu do dzieł antycznych oraz pojawieniem się tam nowych idei – efektu zachodzących w Italii procesów społeczno-politycznych.
3. Prądem umysłowym, który dał początek nowej epoce był humanizm, rozumiany jako odrodzenie się zainteresowania studiami nad kulturą antyku oraz kultem człowieka.
4. Twórcy okresu odrodzenia nie odwracali się od religii i Boga. Uważali, że nauka powinna prowadzić do odnowy moralnej i naprawy tego, co złe w Kościele.
5. Do wybitnych myślicieli renesansu zaliczamy m.in. *Erazma z Rotterdamu*, *Thomasa More'a* i *Niccolo Machiavellego*.
6. W sztuce renesansowej, filozofii i literaturze nawiązywano do osiągnięć starożytności. Artyści w swoich dziełach stosowali zasadę harmonii, a postacie ludzkie przedstawiali z idealnymi proporcjami ciała. Do najwybitniejszych artystów zaliczamy *Leonarda da Vinci*, *Rafaela Santi*, Tycjana, Michała Anioła, *Albrechta Dürera*.
7. Idealem renesansowym był wszechstronnie wykształcony człowiek o licznych talentach i rozległej wiedzy z wielu dziedzin. Wśród takich osób należy wymienić wspomnianego już *Leonarda da Vinci* czy Mikołaja Kopernika i Galileusza – wielkie umysły w historii nauki.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

PRACA DOMOWA

Praca domowa

Polecenie 4.1

Poznałeś już przykłady filozofii i sztuki doby renesansu. Wiesz również, kim byli humaniści i jakimi zasadami się kierowali. Ideałem renesansowym był człowiek wszechstronnie wykształcony, z szerokimi zainteresowaniami i rozległą wiedzą. Dzięki takim poglądom nastąpił intensywny rozwój nauki w wielu dziedzinach. Dowiedz się, kim byli najwybitniejsi przedstawiciele nauki odrodzenia oraz scharakteryzuj ich dorobek. Czy byli wśród nich Polacy?

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązywania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

Z poniższych pojęć wybierz te, które związane są ze średniowieczem lub renesansem i umieść je na odpowiednim polu.

ŚREDNIOWIECZE

ODRODZENIE

Biblia Pauperum

Teokracja

Michał Anioł

Anonimowość

Uniwersalizm

Dorobek czasów antycznych

Reformacja

Hagiografia

Humanizm

Kult człowieka

Mecenat

Erazm z Rotterdamu

Gotyk

Memento Mori

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

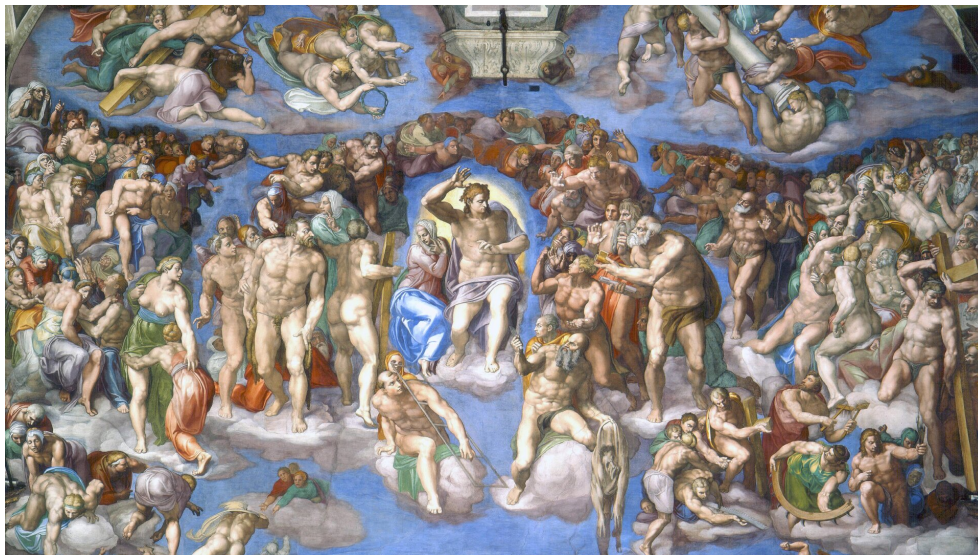
Inna wersja zadania

Ćwiczenie 3

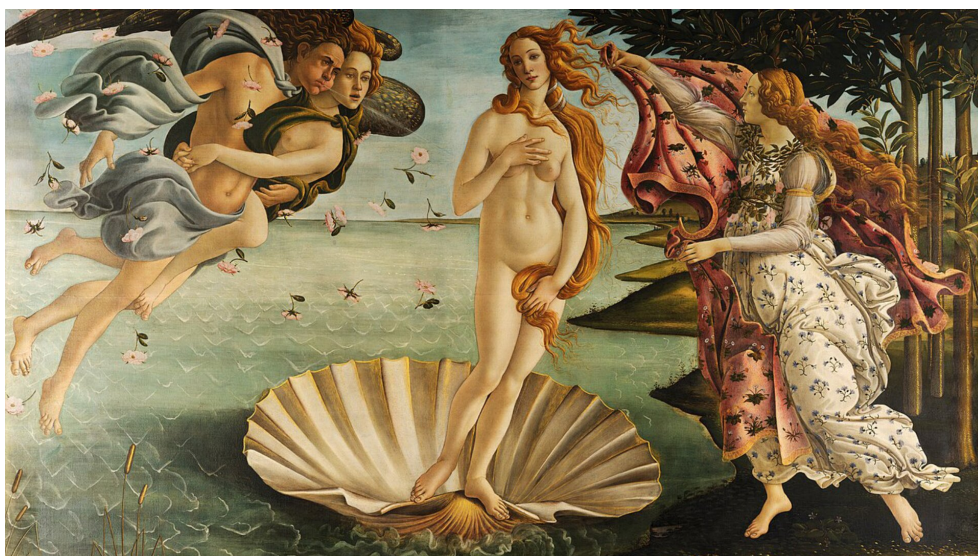
Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

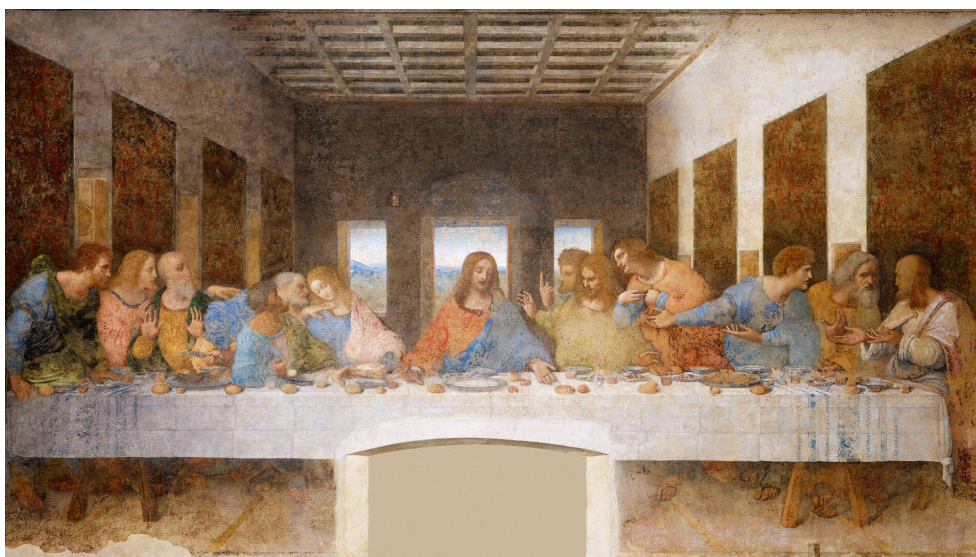
Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

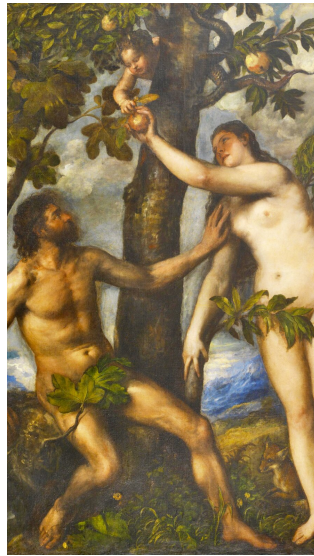
Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

| Inna wersja zadania

Słowniczek

Bizancjum

inaczej Cesarstwo Wschodniorzymskie. Było to państwo ze stolicą w Konstantynopolu, powstałe po upadku Cesarstwa Zachodniorzymskiego. Istniało do 1453 roku, kiedy upadło przez podbój Turków.

Człowiek renesansu

określenie osoby wszechstronnie wykształconej, posiadającej rozległą wiedzę z różnych dziedzin nauki.

Humanizm

główny prąd intelektualny epoki renesansu powstały we Włoszech w XV wieku. Zakładał, że człowiek i jego ziemskie życie są najwyższą wartością.

Mecenat

opieka wpływowych i bogatych miłośników nauki i sztuki nad artystami. Wspomagają oni finansowo artystów, zatrudniając ich w swoich posiadłościach lub zlecając tworzenie dzieł sztuki, np. obrazów, rzeźb.

Renesans

epoka nazywana odrodzeniem sztuki i nauki, jej początek datuje się na przełom XIV i XV wieku w miastach włoskich, koniec na XVII wiek. W czasie jej trwania nastąpił wzrost zainteresowania antykiem i ludzkim ciałem.

Teocentryzm

pogląd uznający Boga za przyczynę i cel wszystkiego, co dzieje się na świecie oraz uznający jego obecność w życiu człowieka, który powinien żyć w zgodzie i łączności z Bogiem.

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „ważn@historia Nowożytność”

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/195668/v/latest/t/student-canon>

2. Renesans i humanizm

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/195668/v/30/t/student-canon/m/tknq3rMmBn>